

Βίος Αγίου Μαξίμου του Γραικού (Από την Ιταλία στο Άγιον Όρος)

/ [Πεμπτούσια](#)

Ο Ιερώνυμος Σαβοναρόλα και οι κοινωνικές ζυμώσεις της εποχής.

Ο Μιχαήλ Τριβώλης έζησε κατά την εποχή των σπουδών του «τήν ακμή του ψευδοκλασικού παραληρήματος»[1] ανάμεσα σε σοφούς άνδρες, αλλά δυστυχώς με ειδωλολατρικά φρονήματα. Εκείνη την εποχή, δηλαδή τέλη του 15ου αιώνα, η Ιταλία υπέφερε πολύ από την αρρώστια της απιστίας και της δεισιδαιμονίας. Δυστυχώς η ανάπτυξη των επιστημών, κατά μίμηση των κλασικών χρόνων της αρχαιότητας, έφερε μαζί της και όλα εκείνα τα παγανιστικά στοιχεία, τα οποία, ενώ θα έπρεπε να αποβληθούν, τελικά επιβλήθηκαν στην κοινωνική ζωή.

Ag. Maximos Vatopaidinos (Graikos)

Ο σύγχρονος του Μαξίμου Ιταλός Δομίνικος Μπένιβεν αναφέρει σχετικά: «Τα αμαρτήματα και τα εγκλήματα πολλαπλασιάστηκαν στην Ιταλία, επειδή αυτή η χώρα έχασε την πίστη της στον Χριστό»[2]. Τότε πίστευαν ότι το καθετί στον κόσμο και ιδιαίτερα η μοίρα του ανθρώπου είναι μόνον αποτέλεσμα του παιχνιδιού της τύχης. Απέρριπταν την μέλλουσα ζωή και γελούσαν με την θρησκεία. Οι

φιλόσοφοι την εύρισκαν υπερβολικά απλή και κατάλληλη ίσως μόνον για ηλικιωμένες γυναίκες και αμαθείς. Άλλοι την έβλεπαν ως απάτη και εφεύρεση των ανθρώπων. Αυτή η κατάσταση επικρατούσε σε όλη την Ιταλία και ιδιαίτερα στην Φλωρεντία. Όλοι, άνδρες και γυναίκες, στράφηκαν στα ειδωλολατρικά ήθη, ασχολούνταν με προκλητικούς ποιητές, αστρολόγους και διαφόρων ειδών δεισιδαιμονίες. Ακόμη και στους εκπροσώπους της Δυτικής Εκκλησίας η πίστη είχε χαθεί. Οι εκπρόσωποι, τα θεσμικά όργανα της Εκκλησίας, είχαν νοθεύσει, εκκοσμικεύσει και διαστρέψει το μήνυμα του Ευαγγελίου. Δεν είναι τυχαίο ότι ακριβώς αυτή η έκπτωση του Ρωμαιοκαθολικισμού έγινε η αιτία δημιουργίας της Μεταρρύθμισης, ακριβώς λίγο μετά από αυτήν την περίοδο, από τους Λούθηρο, Καλβίνο και Ζβίγγλιο με την εμφάνιση των Προτεσταντικών παραφυάδων. Η Αναγέννηση διαδέχθηκε τον Σχολαστικισμό και με την σειρά της παρέδωσε την σκυτάλη στην Μεταρρύθμιση. Αυτά τα κοινωνικά και θεολογικά ρεύματα που επικράτησαν στην Δύση δεν είχαν, βέβαια, στεγανά χρονολογικά πλαίσια. Για παράδειγμα, η θεολογία στην Δύση δεν έχει ξεφύγει ακόμη από τον σχολαστικό της χαρακτήρα.

Η γενική ασθένεια της απιστίας και διαστρέβλωσης της πίστεως θα μπορούσε να επηρεάσει και τον Μάξιμο, που βρισκόταν σε νεαρή ακόμη ηλικία. Όμως η θεία Πρόνοια δεν τον εγκατέλειψε, και λόγω της βαθιάς ευσεβείας που είχε κληρονομήσει από τους γονείς του αξιώθηκε της ιδιαίτερης μυστικής χαρισματικής στηρίξεως, η οποία τον διατήρησε αβλαβή από τον καταποντισμό μέσα στα κύματα της απιστίας. Και πράγματι μέσα στην γενική αρρώστια της απιστίας ήταν αδύνατον για έναν νεαρό να αντισταθεί χωρίς την ιδιαίτερη βοήθεια του Θεού, όταν και οι ίδιοι οι διδάσκαλοί του κατευθύνονταν εκεί, που τους παρέσερνε το κύμα των «ειδωλολατρικών ηθών»[3].

Ο ουμανισμός της Ιταλικής Αναγεννήσεως ήταν καθαρά αντιχριστιανικός. Η απάρνηση των χριστιανικών πεποιθήσεων αποτελούσε δείγμα ανωτερότητας. Όποιος φανέρωνε την χριστιανική του ιδιότητα εθεωρείτο καθυστερημένος. Μέσα σε ατμόσφαιρα ειρωνείας και ελαφρότητας συζητούσαν τα σπουδαιότερα και αγιότερα θέματα, τα οποία αφορούσαν τα χριστιανικά δόγματα, τα μυστήρια της Εκκλησίας και της Αγίας Γραφής. Η κλασικομανία οδήγησε σε ηθικό εκτροχιασμό, έκλυση και ελευθεριότητα των ηθών. Μερικοί από τους πάπες δημοσίως κορόιδευαν κάθε ηθικό νόμο. Κληρικός, ο οποίος δεν είχε φρόνημα αντιχριστιανικό, δεν εθεωρείτο ανεπτυγμένος. Μέσα στο Ιερό Βήμα υπήρχαν σκανδαλιστικές ζωγραφικές συνθέσεις γυναικείων γυμνών προσώπων. Οι ιερείς κατά την τέλεση των μυστηρίων αντί για ευχές έλεγαν βλασφημίες. Κλέφτες, ιερόσυλοι και δολοφόνοι κρύβονταν στα μέγαρα των καρδινάλιων. Οι πάπες εφοδίαζαν με συγχωροχάρτια εγκληματίες, αντί χρημάτων, με το επιχείρημα ότι ο

Θεός «δέν θέλει τον θάνατον του αμαρτωλού».

Παράλληλα με την ηθική παραλυσία αναπτυσσόταν σε επικίνδυνο βαθμό το πάθος της αστρολογίας. Η δεισιδαιμονία αυτή υπήρχε μέσα στα αρχοντικά των ηγεμόνων από τον 12ο αιώνα μ.Χ. Κάθε άρχοντας είχε τον αστρολόγο του, τον οποίον συμβουλευόταν για κάθε απόφασή του. Έπρεπε αυτός να καθορίσει την ημέρα και την ώρα για κάθε εργασία με την μελέτη των άστρων. Από τον 14ο ως και τον 16ο αιώνα οι αριστοκράτες, και οι πιο φτωχοί ακόμα, είχαν ειδικό αστρολόγο. Δεν ήταν παράξενο που στα Πανεπιστήμια υπήρχαν έδρες διδασκαλίας της επιστήμης της αστρονομίας, αλλά και της θεωρουμένης ως επιστήμης αστρολογίας. Τα πάντα τα κανόνιζαν οι αστρολόγοι. Κάθε παιδί ευγενούς είχε δικό του ισόβιο ωροσκόπιο. Και αυτοί ακόμη οι πάπες δέχονταν, χρησιμοποιούσαν και καυχιόνταν για την ακμή της αστρολογίας.

Η Φλωρεντία ξεπερνούσε κάθε Ιταλική πόλη στην ασέβεια και την διαφθορά. Έγινε τέτοια αλλαγή στα ήθη, ώστε να θεωρείται η πόλη αληθινή κόλαση. Η οικογένεια είχε διαλυθεί. Γάμοι γίνονταν σπάνια. Η διοίκηση της πόλεως έδινε βραβεία σε όσους τελούσαν γάμο. Η συζυγική απιστία και τα παρά φύση σαρκικά αμαρτήματα είχαν λάβει φρικτές διαστάσεις. Ο Σίντερμιχ σε ένα ογκώδες βιβλίο του γράφει ότι η περίοδος της Αναγεννήσεως στην Ιταλία ήταν η «περίοδος σκότους»[4].

Στα Πανεπιστήμια άρχισε και η αντίδραση με κηρύγματα, όχι μόνο μέσα στους ναούς, αλλά και στις πλατείες της Φλωρεντίας. Ο Ιερώνυμος Σαβοναρόλα (1452-1498) κατόρθωσε να μεταβάλει την κοινωνική κατάσταση με το ελεγκτικό του ηθικιστικό κήρυγμα. Η προσωπική του δύναμη, η ζωηρή φαντασία, η οξύτητα της διάνοιάς του, η ευθύτητα του χαρακτήρα του, η ασκητικότητα του, η ειλικρίνειά του και ο θεϊκός ζήλος του παρέσυραν τα πλήθη και φλόγιζαν τις καρδιές των ακροατών του. Στον πύρινο ζήλο του οφείλεται η αναμόρφωση της Μονής των Καρτουσιανών του Αγίου Μάρκου, της οποίας έγινε και ηγούμενος.

Η πεποίθηση του Σαβοναρόλα ήταν ότι η σωτηρία θα γίνει μόνο με την επικράτηση του Χριστιανισμού. Η ατομική και κοινωνική διαφθορά είναι αποτέλεσμα του ψευδοκλασικισμού, ο οποίος δεν έχει τίποτε κοινό με τον Χριστό. Καλούσε όλους σε μετάνοια. Έλεγε τους κληρικούς και τον πάπα. «Η Εκκλησία θα αφανισθεί. Η Εκκλησία είναι ακέφαλη. Ο πάπας δεν είναι ούτε καν χριστιανός»[5]. Καταφερόταν κατά των φιλοσόφων της αρχαιότητας και προέτρεπε να καούν τα βιβλία τους ως άχρηστα. Την επιστήμη την θεωρούσε βλαβερή και έπρεπε να ασχολούνται μόνο λίγοι με αυτήν, για να μή χαθούν οι ανθρώπινες γνώσεις. Από την φιλοσοφία θεωρούσε ότι αξίζουν οι συλλογισμοί για την απόκρουση των αιρέσεων. Στηλίτευε με δριμύτητα τους αθέους αστρολόγους και κατηγορούσε τους μοναχούς, οι οποίοι αποκτούσαν προσωπική περιουσία. «Όλη η ζωή σας είναι ύπνος, περίπατοι και

νυκτερινά όργια. Είναι ζωή ακαθάρτων ζώων»[6], φώναζε στους κατοίκους της Φλωρεντίας.

Το αποτέλεσμα των κηρυγμάτων του Σαβοναρόλα υπήρξε άμεσο. Τα ήθη άλλαξαν, τουλάχιστον για την περίοδο δράσεως του Σαβοναρόλα. Η Φλωρεντία και οι γύρω περιοχές έγιναν ένα απέραντο μοναστήρι. Αλλά η κατάληξη της τολμηρής μεταρρυθμίσεως του Σαβοναρόλα είναι γνωστή. Η κατά του πάπα Αλεξάνδρου πρόκληση δεν έμεινε αναπάντητη. Καταδικάστηκε στις 23 Μαΐου του 1498 σε θάνατο δι' αγχόνης και το σώμα του πετάχτηκε στην φωτιά.

Το δράμα της ζωής του Σαβοναρόλα, με όλες τις λεπτομέρειές του, το παρακολούθησε ο Μιχαήλ, και έπαιξε καθοριστικό ρόλο για την μετέπειτα ζωή του[7]. Ως Μάξιμος μοναχός, μετά από χρόνια γράφει για τον Σαβοναρόλα και τους άλλους δύο μοναχούς, οι οποίοι καταδικάστηκαν: «Με χαρά θα κατέτασσα αυτούς που βασανίστηκαν ανάμεσα στους αρχαίους υπέρμαχους της ευσέβειας, αν δεν ήταν Λατίνοι στο δόγμα. Γιατί είδα να φανερώνεται από αυτούς τους οσίους μοναχούς θερμός ζήλος για την δόξα του Χριστού, για την σωτηρία και την διόρθωση των πιστών. Δεν τα άκουσα από άλλους. Ήμουν αυτόπτης. Πολύ συχνά άκουα τα κηρύγματά τους και είδα στα πρόσωπά τους, όχι μόνο τον ζήλο της ευσέβειας, αλλά και την σοφία και γνώση των θεοπνεύστων Γραφών... Τα γράφω δε αυτά όχι για να πώ ότι η λατινική πίστη είναι καθαρή και σε όλα ορθή -μή με κατηγορήσετε για τέτοιο παραλογισμό-, αλλά για να δείξω στους Ορθοδόξους, ότι και οι Λατίνοι οι οποίοι έχουν λανθασμένο φρόνημα δείχνουν μεγάλη μέριμνα και επιμέλεια για τις σωτήριες εντολές και ζήλο, «ου κατ' επίγνωσιν»[8], όπως λέει ο Παύλος, για την πίστη στον Χριστό»[9].

Ο Μιχαήλ Τριβώλης στην Μονή του Αγίου Μάρκου

Όταν ο Μιχαήλ βρισκόταν στην Φλωρεντία εργαζόμενος στον Τζιανφραντσέσκο Πίκο, αυτός βρισκόταν σε πόλεμο με τον αδελφό του, από τον οποίο ηττήθηκε[10]. Ο Μιχαήλ κινδυνεύοντας ζήτησε βοήθεια από τον συγγενή του Τζιανφραντσέσκο, καρδινάλιο Oliviero Carafa. Αυτός τον έστειλε στον βιβλιοθηκάριο της Μονής του Αγίου Μάρκου Ζηνόβιο Ατσαγιόλι για να συνεχίσει το έργο της μετάφρασης και σχολιασμού των πατερικών κειμένων από τα ελληνικά στα ιταλικά.

Η είσοδος του Μιχαήλ στην Μονή του Αγίου Μάρκου, όπως δημοσίευσε πρώτος ο Ντενίσωφ το 1943, καταγράφεται δήθεν σε Χρονικό του Ulbalini, γραμματέα του Savonarola της Μονής των Καρτουσιανών ως εξής: «Ο αδελφός Μιχαήλ του Εμμανουήλ, από την πόλη Άρτα, λεγόμενος με το ίδιο όνομα και προηγουμένως κατά κόσμο, δέχθηκε το σχήμα από τα χέρια του αδελφού Ματθαίου Μάρτσι, στην δεκάτη τετάρτη ημέρα του Ιουνίου, στην πρώτη περίπου ώρα της νύχτας, στο έτος

του Κυρίου 1502»[11]. Η μαρτυρία αυτή σχολιάσθηκε ότι φανερώνει την ένταξη του Μιχαήλ, ως μοναχού, σε ρωμαιοκαθολικό μοναστήρι.

Νέα στοιχεία που έρχονται στο φως της δημοσιότητας αρχίζουν να διαλευκαίνουν την υπόθεση αυτή. Ο Ντενίσωφ, όπως ομολογεί ο ίδιος σε ένα επόμενο άρθρο του το 1948, όταν μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο επισκέφθηκε ο ίδιος την Μονή του Αγίου Μάρκου και θέλησε να δει την καταγραφή (γιατί το 1943 δεν την είχε δει, απλά είχε πληροφορηθεί για αυτήν), δεν την βρήκε στο συγκεκριμένο Χρονικό. Του έδειξαν όμως ένα άλλο χειρόγραφο με τον τίτλο «Liber vestitionum», που είχε αυτήν την καταγραφή. Τελικά η Nina Sinicyna, με έρευνα που έκανε στα αρχεία της Μονής του Αγίου Μάρκου στην Φλωρεντία τον Απρίλιο του 2003, ανακαλύπτει το πραγματικό(;) Μοναχολόγιο με τον τίτλο «Sroglio generate» (χειρόγραφο του 1911), στο οποίο δεν αναγράφεται ο Μάξιμος ως μοναχός της Μονής, αλλά ως δόκιμος. Σύμφωνα με αυτό ο Μάξιμος παρέμεινε στην Μονή από τις 14 Ιουνίου 1502 ως τον Απρίλιο του 1503, δηλαδή για 10 μήνες[12].

Άρα μέχρι στιγμής η Μονή του Αγίου Μάρκου έχει παρουσιάσει τρία Χρονικά/Μοναχολόγια σχετικά με τον άγιο Μάξιμο: Το πρώτο Χρονικό, το πιο αρχαίο, που έγραψε ο Ulbalini, γραμματέας του Σαβοναρόλα και σύγχρονος του αγίου Μαξίμου, στο οποίο δεν αναφέρεται καθόλου το όνομα του Μιχαήλ Τριβώλη. Το δεύτερο με τίτλο «Liber vestitionum», στο οποίο υπάρχει καταγραφή του Μιχαήλ Τριβώλη ως μοναχού της δομινικανής Μονής. Και το τρίτο με τον τίτλο «Sroglio generate», που είναι χειρόγραφο του 1911, στο οποίο ο άγιος Μάξιμος αναγράφεται στους δοκίμους της Μονής. Ποιό από τα τρία είναι τελικά το πραγματικό Χρονικό/Μοναχολόγιο της Μονής των Καρτουσιανών; Γιατί να μην υποστηρίξουμε την άποψη ότι το πρώτο -πού είναι και το αρχαιότερο και στο οποίο δεν υπάρχει καμμία αναφορά για τον Μιχαήλ Τριβώλη- είναι και το αληθινό;

Το σενάριο αυτό με τα πολλά Χρονικά/Μοναχολόγια είναι σύνηθες φαινόμενο στο πλαίσιο της προπαγάνδας των Ρωμαιοκαθολικών. Αποτελεί πάγια τακτική των Λατίνων η νόθευση και πλαστογράφηση χειρογράφων, ώστε να παρουσιάζονται οι ορθόδοξοι ως λατινόφρονες και ενωτικοί, ειδικά μετά την Σύνοδο της Φερράρας Φλωρεντίας (1439)[13].

Ας παρακαλουθήσουμε κάποιους συλλογισμούς επί του θέματος σοβαρών ερευνητών του αγίου Μαξίμου.

Ο Βλάσιος Φειδάς γράφει: «Εν τούτοις τα πράγματα δεν είναι τόσο σαφή, όσον γενικώς νομίζεται, διότι ο ίδιος ο Μιχαήλ δεν θα απέφευγε να αναφερθή εις εν τόσο σημαντικόν γεγονός της ζωής του... Η απόλυτος σιγή του Μιχαήλ διά το γεγονός υποδηλοί ότι ο ίδιος δεν είχε την συνείδησιν βαρείαν εκ της παραμονής

εις την Μονήν του Αγίου Μάρκου, την οποίαν προφανώς ουδέποτε ηννόησεν ως ένταξιν εις τον μοναχικόν βίον... Αυτή όμως θα ηδύνατο να ερμηνευθή και ως απλή επίδοσις του χαρακτηριστικού μοναδικού ενδύματος διά την διευκόλυνσιν της δι' άλλους ίσως λόγους παρατεταμένης παραμονής του Μιχαήλ εις την ιδιότυπον Μονήν»[14].

Ο Κωνσταντίνος Τσιλιγιάννης θεωρεί ότι η καταγραφή του Μιχαήλ στο Χρονικό της Μονής ως μοναχού είναι «ψευδής και υστερόβουλος» και οφείλεται στην «παπική προπαγάνδα»[15].

Πώς έγινε ο Μιχαήλ μοναχός, χωρίς προηγουμένως να δοκιμαστεί ως δόκιμος τουλάχιστον δύο χρόνια; Και γιατί δεν άλλαξε το κοσμικό του όνομα, όπως συνηθιζόταν; Και γιατί οι εχθροί του δεν χρησιμοποίησαν το επιχείρημα της προδοσίας της ορθόδοξης πίστεως εναντίον του και δεν τον κάλεσαν να απολογηθεί; Εάν έκανε τέτοια παραχώρηση, δεν θα φανεωνόταν αυτή στο προπύργιο της Ορθοδοξίας, στο Άγιον Όρος; «Προσχώρησίς του άλλως τε στον λατινισμό δεν συνεβιβάζετο ούτε με τον γνωστόν αντιλατινισμό του ούτε με το φιλοπατερικό του πνεύμα»[16]. Ο ίδιος σε έναν λόγο του ομολογεί: «Εσύ όμως, φιλόανθρωπε Δέσποτα, ικετεύω την άρρητη αγαθότητά Σου, μην στείλεις εναντίον μου κάτι τέτοιο, αλλά, όπως ευδόκησες να προφυλάσσεις μέχρι τώρα εμένα, το αχάριστο δημιούργημα των χειρών Σου, εντός της ορθόδοξης χριστιανικής πίστεως, έτσι ευδόκησε, πανάγαθε Δέσποτα, και μέχρι το τέλος να με προφυλάξεις ακλόνητο έχοντας μέσα μου το μέγα της ευσεβείας μυστήριο. Ξέρεις, Δέσποτα, ότι το αγάπησα από την νεότητά μου και το αγαπώ με όλη την ψυχή μου και δεν έσφαλα στην επιθυμία μου, αλλά με την μεγάλη φιλανθρωπία και την Χάρη Σου αξιώθηκα, να ενταχθώ στην θεάρεστη σύναξη των μοναχών»[17].

Εάν γινόταν πράγματι δομηνικανός μοναχός, θα έγραφε κάποιο έργο για να εξηγήσει τις αιτίες της πράξεώς του και θα ζητούσε συγχώρηση μετανιώνοντας για το ατόπημά του, κάτι που δεν βλέπουμε να γίνεται. Ούτε οι Ρωμαιοκαθολικοί, οι οποίοι βρίσκον-ταν τότε στην Μόσχα, κατηγορήσαν τον Μάξιμο στον μεγάλο ηγεμόνα και τον πατριάρχη ότι ήταν κάποτε μοναχός δικός τους, πράγμα το οποίο θα έδινε όπλα στους εχθρούς του. Ούτε στις δύο Συνόδους του 1525 και του 1531 αναφέρθηκε αυτή η κατηγορία για τον άγιο Μάξιμο, ενώ ασύστολα ειπώθηκαν τόσες άλλες ψευδείς κατηγορίες εναντίον του.

Κάποιοι μάλιστα επιχειρηματολογούν ότι η αιτία που ο άγιος Μάξιμος δεν έλαβε εκκλησιαστικά αξιώματα στο Άγιον Όρος ήταν η προσχώρησή του στο ρωμαιοκαθολικό δόγμα. Δεν γνωρίζουν όμως όσοι κάνουν αυτούς τους συλλογισμούς την Αγιορειτική Παράδοση, και ειδικά εκείνη την εποχή, ότι σε μία αγιορειτική Μονή υπήρχαν μόνο ένας ή το πολύ δύο ιερομόναχοι για τις

λειτουργικές ανάγκες της. Ο όσιος Αθανάσιος ο Αθωνίτης, παρόλο που ήταν ηγούμενος, δεν ήταν ιερομόναχος, αλλά είχε μόνο έναν ιερομόναχο στην Μονή του για τα χρέη του εφημερίου. Στις Μονές του Αγίου Όρους μόλις μετά την Ελληνική Επανάσταση του 1821 άρχισε να εμφανίζεται το φαινόμενο της ταυτίσεως του αξιώματος του ηγουμένου με αυτό του ιερομονάχου, αλλά και της «εις πρεσβύτερον» χειροτονίας μοναχών περισσοτέρων του ενός. Ως προς το αξίωμα του προϊσταμένου, υπάρχει η παράδοση η οποία ισχύει ακόμη και σήμερα, ότι κάποιος, για να λάβει το ισόβιο διοικητικό αξίωμα του προϊσταμένου, πρέπει να έχει κάνει στην Μονή τουλάχιστον 10 χρόνια. Ο άγιος Μάξιμος έμεινε στο Βατοπαίδι για 10 χρόνια, και βέβαια δεν ξέρουμε τί θα γινόταν στην συνέχεια. Αν υπήρχε κενή θέση προϊσταμένου, νομίζουμε ότι σίγουρα θα την λάμβανε. Επίσης νομίζουμε ότι, αν τελικά η υπακοή του το επέβαλλε, ο ταπεινός Μάξιμος θα αποδεχόταν και το λειτούργημα της ιερωσύνης, αφού χάριν της υπακοής προς τους πατέρες της Συνάξεως της Μονής, όπως λέγει και ο ίδιος, πήγαινε και έκανε περιοδείες και εράνους στην τότε Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα.

Τα πράγματα λοιπόν είναι πολύ απλά. Ο Μιχαήλ ήταν φιλοξενούμενος και εργαζόταν αμειβόμενος για την εργασία της μεταφράσεως των κειμένων στην Μονή του Αγίου Μάρκου. Παρέμεινε στην Μονή για έναν περίπου χρόνο, «χωρίς όμως να αρνηθεί επ' ουδενί την Ορθοδοξία. Την εποχή εκείνη, παρά την αποτυχία στις απόπειρες για ένωση των Εκκλησιών (Σύνοδος Φερράρας Φλωρεντίας, 1439), μαρτυρούνται ορισμένες περιπτώσεις επί μέρους εκκλησιαστικής κοινωνίας»[18]. Όταν έφυγε, έγραφε σε επιστολή προς τον φίλο του Σκιπίωνα Καρτερομάχο: «Απεταξάμην τω μονήρει βίω»[19] και εννοούσε την έξοδό του από την Μονή, χωρίς καμμία άλλη διαδικασία. Η παραμονή του στην Μονή έληξε με την περάτωση του έργου που του είχε ανατεθεί. Έμεινε ελεύθερος και σκεφτόταν τί θα κάνει στην συνέχεια.

Ο Μιχαήλ Τριβώλης μετά την εγκατάλειψη της ρωμαιοκαθολικής Μονής αισθανόταν ότι μέσα του είχε πεθάνει ο θαυμαστής του ανθρωπισμού της Ιταλικής Αναγεννήσεως και η πίστη του στην αξία της επιστήμης. «Τον παλαιόν Μιχαήλ αντικατέστησεν ο Μιχαήλ του χριστιανικού ανθρωπισμού»[20]. Ζώντας το κίνημα του ανθρωπισμού στην Ιταλία θαύμαζε τις ιδέες των προγόνων του, αλλά δεν έγινε Λατίνος ουμανιστής, όπως οι σύγχρονοί του. Ο Ντενίσωφ ονομάζει «χριστιανικό» τον ουμανισμό του[21]. Ο π. Γεώργιος Φλορόφσκυ γράφει: «Παρόλο που δεν ήταν ανθρωπιστής, με την δυτική έννοια της λέξης, ο Μάξιμος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί βυζαντινός ανθρωπιστής... Το θρησκευτικό ύφος του Μαξίμου υπήρξε βυζαντινό»[22].

Ακολούθησε την διατυπωμένη στα έργα των μεγάλων Πατέρων της Εκκλησίας

εκλεκτική, ισορροπημένη και αρμονική αξιοποίηση της κλασικής ελληνικής διανοήσεως σύμφωνα με την εκκλησιαστική παράδοση των πρώτων αιώνων[23]. Ο Μιχαήλ σπούδαζε την κλασική ελληνική φιλοσοφία έχοντας τα κριτήρια της Ορθοδόξου Παραδόσεως. Εξάλλου εργαζόταν στον Ρίκο μεταφράζοντας και σχολιάζοντας ορθόδοξα πατερικά κείμενα[24]. Με την μελέτη αυτή γνώρισε εμπειρικά όλες τις εσωτερικές αντιφάσεις και τις ειδωλολατρικές, παγανιστικές τάσεις των ουμανιστών. Απορρίπτοντας το πνεύμα της Αναγεννήσεως και την βιοθεωρία της αναχώρησε από την Ιταλία σε ηλικία 35 ετών, παραμένοντας σταθερός στην παράδοση της ορθοδόξου πίστεως. Είναι φανερό ότι διαπίστωσε την γυμνότητα του ανθρώπου που βρίσκεται μακράν της Χάριτος του Θεού και έντονα αναζητούσε τον αυθεντικό τρόπο της βιώσεως της χριστιανικής ζωής.

«Φαίνεται», γράφει ο καθηγούμενος της Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου γέροντας Γεώργιος, «ότι καθ' όλον το διάστημα της παραμονής του στην Ιταλία γινόταν μέσα του μια πνευματική διεργασία, ίσως και μια πάλη των δύο τρόπων ζωής και θεολογίας, του δυτικού και ουμανιστικού-ανθρωποκεντρικού και του ορθοδόξου και θεανθρωποκεντρικού»[25]. Προτίμησε τον δεύτερο τρόπο ζωής. Ποθώντας να κατορθώσει τον ύψιστο προορισμό του ανθρώπου, την θέωση, αποφάσισε να βρεί την ανάπαυση, την οποία ζητούσε το πνεύμα του, στο αγιορειτικό μοναστήρι του Βατοπαιδίου.

Από την Ιταλία στο Άγιον Όρος - Ο Μάξιμος Τριβόλης

ως Βατοπαιδινός Μοναχός

Στην απόφασή του να εγκαταλείψει την κοσμική ματαιότητα και σύγχυση και να εκλέξει την μοναχική ζωή συνετέλεσε βέβαια το παράδειγμα του εναρέτου και αυστηρού μοναχού Σαβοναρόλα, αλλά και η μελέτη των Πατέρων της Εκκλησίας[26]. Ο ίδιος ευγνωμονεί την πρόνοια του Θεού. «Εάν ο Θεός που φροντίζει για την σωτηρία όλων των ανθρώπων δεν έδειχνε γρήγορα σε μένα το έλεός του και δεν με επισκεφτόταν με την Χάρη Του φωτίζοντας με το φως του την διάνοιά μου[27], προ πολλού θα χανόμουν μαζί με τους εκεί (στήν Ιταλία) αντιπροσώπους της ασεβείας»[28]. Ο Θεός επισκέφθηκε με την χάρη της μνήμης του θανάτου τον Μιχαήλ και του χάρισε το βίωμα της νεκρώσεως κάθε εφήμερου, γήινου και κοσμικού. Η εμπειρία αυτή αποτελεί ένδειξη κλήσεως στον μοναχισμό[29]. Εκείνη την περίοδο ο Μιχαήλ δεν συνειδητοποίησε τί του συνέβαινε, γιατί δεν είχε κάποιον έμπειρο πνευματικό καθοδηγητή για να τον συμβουλευθεί. Γι' αυτό γράφοντας το 1504 στον Σκιπίωνα Καρτερομάχο αναφέρεται στα ασυνήθιστα συναισθήματά του[30].

Την άνοιξη του 1505 έφθασε στην Άρτα, όπου έμεινε έναν ολόκληρο χρόνο. Η

εγκατάστασή του στο Άγιον Όρος, την άνοιξη του 1506, δεν ήταν αποτέλεσμα νεανικού ενθουσιασμού, αλλά ώριμης σκέψεως. Είχε συνειδητοποιήσει την κλήση του από τον Θεό για την μοναχική πολιτεία. Ήταν πλέον ώριμος πνευματικά να αφιερωθεί στην πραγμάτωση του ορθόδοξου ασκητικού ιδεώδους μακριά από τα συμβατικά κριτήρια του κόσμου[31].

Γιατί διάλεξε τον Αθωνα και ιδιαίτερα την Μονή του Βατοπαιδίου;

Ίσως ο κύριος λόγος επιλογής της Μονής Βατοπαιδίου ήταν, ότι εκείνη την περίοδο βρισκόταν στην Μονή ο άγιος Νήφων και όχι ότι το Βατοπαίδι είχε πλούσια βιβλιοθήκη, όπως ισχυρίστηκαν κάποιοι μελετητές του βίου του αγίου Μαξίμου.

Ο άγιος Νήφων, λόγιος και πρώην οικουμενικός πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ήταν ο αγαπητός φίλος της οικογένειας του Μανουήλ Τριβώλη (πατέρας του αγίου Μαξίμου), και βρισκόταν τότε στο Βατοπαίδι μαζί με τους δύο μαθητές του Μακάριο και Ιωάσαφ, τους οσιομάρτυρες[32]. Ο άγιος Νήφων, ως ιεροδιάκονος, ήταν υποτακτικός του γέροντος Ζαχαρία, βατοπαιδινού ιεραπόστολου και μετέπειτα επισκόπου Αχρίδος. Από αυτόν πήρε ευλογία και ήλθε στο Άγιον Όρος. Η πρώτη Μονή στην οποία κάθησε ήταν το Βατοπαίδι. Στις συζητήσεις που είχε με τον άγιο Νήφωνα ο μοναχός Μάξιμος κατανόησε «βαθύτερον το οξύ αντιλατινικόν φρόνημα του ορθοδόξου μοναχισμού»[33]. Ασφαλώς ο λόγιος πατριάρχης θα μετέδωσε σε αυτόν από την πλούσια κατά Θεόν σοφία και εμπειρία του. Ο Μιχαήλ λαμβάνει το μέγα και αγγελικό σχήμα των μοναχών μετονομαζόμενος Μάξιμος. Ο ίδιος φανερώνοντας την τέλεια αποταγή και ξενιτεία του αλλάζει και την γραφή του επωνύμου του από Τριβώλης σε Τριβόλης. Δεν γνωρίζουμε ποιός ήταν ο γέροντας του αγίου Μαξίμου. Ίσως κάποιος από τους γέροντες προηγούμενους Κύριλλο, Νεόφυτο, Συμεών[34]. Ίσως να τον έκειρε και ο ίδιος ο άγιος Νήφων.

Η επιλογή του μοναχικού του ονόματος νομίζουμε ότι συνδέεται με τον κοιμηθέντα στην Μονή πρώην πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Μάξιμο τον Δ΄, τον οποίο διαδέχθηκε κατά την δεύτερη πατριαρχεία του ο άγιος Νήφων[35]. Ασφαλώς το μαρτύριο του αγίου Μακαρίου στην Θεσσαλονίκη το 1507 θα συγκλόνησε τον άγιο Μάξιμο και θέρμανε την καρδιά του στην αρχή της μοναχικής του ζωής με ζήλο που αυξήθηκε στην συνέχεια και διατηρήθηκε μέχρι τέλους της ζωής του[36].

Αρχίζει μακριά από τον θόρυβο «τών του κόσμου τερπνών» και των «βιωτικών κυμάτων» να ζεί σύμφωνα με το πρόγραμμα της Μονής. Ζεί ως άσημος μοναχός. Ασκείται με ζήλο στις μοναχικές υποσχέσεις της ακτημοσύνης, της εγκράτειας και της υπακοής, αποφεύγοντας όλα τα πάθη του «παλαιού ανθρώπου»[37]. Αγωνίζεται για την εκκοπή του ιδίου θελήματος, κάθε επιθυμίας και πλεονεξίας.

Ησυχάζει, ασκώντας την αδιάλειπτη προσευχή. Επιδιώκει την νηπτική εργασία ως γνήσιος Αγιορείτης. Στα έργα του φαίνεται ότι είναι ένας γνήσιος φορέας της νηπτικής, ησυχαστικής παραδόσεως του Αγίου Όρους. Ο ακόρεστος πόθος του να αποκτήσει τις αρετές και η αξιοζήλευτη επιμέλειά του στην άσκηση τον κατέστησαν κάτοχο των θεοποιών αρετών της ταπεινώσεως και της αγάπης και κατοικητήριο του Αγίου Πνεύματος.

Την εποχή του αγίου Μαξίμου η Μονή κρατούσε μια ημικοινοβιακή τάξη[38]. Ο ηγούμενος, πρώτος στην διοίκηση και την θεία Λατρεία, ήταν και πνευματικός καθοδηγητής των μοναχών[39]. Δυστυχώς δεν διασώθηκαν στα αρχεία της Μονής πληροφορίες για την ζωή του αγίου Μαξίμου[40]. Από τα συγγράμματά του φαίνεται ότι κατά την δεκαετή παραμονή του επιδόθηκε σε συστηματική μελέτη των έργων των αγίων Πατέρων, έχοντας ως κύριο καθοδηγητή για την γνώση της θεολογίας τον άγιο Ιωάννη τον Δαμασκηνό. Τον τοποθετούσε «υπέρ την φιλοσοφίαν», γιατί τον θεωρούσε σοφότατο και μεγάλο Θεολόγο, πατέρα της Θεολογίας. Πρέπει κατά την μελέτη του να κρατούσε σημειώσεις, τις οποίες μετέφερε μαζί του στην Ρωσία. Αυτό συνάγεται από την μνεία πλήθους κειμένων των εκκλησιαστικών Πατέρων στα έργα του, τα οποία δεν ήταν δυνατό να θυμάται από μνήμης ούτε μπορούσε να τα βρεί όλα εκεί. Ο άγιος Μάξιμος είχε βαθιά γνώση της εκκλησιαστικής και της αρχαιοελληνικής γραμματείας. Όπως παρατηρεί ο π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ δεν έγραψε στην καθομιλουμένη ελληνική, αλλά σε αρχαίζουσα και περίτεχνη φιλολογική γλώσσα, που πλησίαζε την γλώσσα της Βίβλου[41].

Στο Βατοπαίδι ο άγιος Μάξιμος συναυλιζόταν και με άλλους λογίους και αγίους μοναχούς, όπως ήταν ο προηγούμενος Ιώβ, «ανήρ πεπαιδευμένος άκρως εις τάς θείας Γραφάς, και μέρος τι της έξω παιδείας εις άκρον εληλακώς αρετής»[42], ο λόγιος ιερομόναχος Σάββας, τον οποίο αρχικά είχε προσκαλέσει ο μεγάλος ηγεμόνας Βασίλειος Γ΄ Ιβάνοβιτς στην Ρωσία για την μετάφραση εκκλησιαστικών βιβλίων, ο πρώην μητροπολίτης Βεροίας Μεθόδιος[43] και ο πρώτος του Αγίου Όρους Συμεών[44].

Την ίδια χρονική περίοδο είχε εγκαταβιώσει στην Μονή Βατοπαιδίου και ο νοτάριος και έξαρχος της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας, άγιος Θεόφιλος ο Μυροβλύτης. Αυτός υποτάχθηκε «μετά πάσης προθυμίας και ταπεινώσεως»[45] στον επίσκοπο Μηθύμνης, Μαλαχία[46]. Ο άγιος Θεόφιλος παρέμεινε λίγα έτη στο Βατοπαίδι[47], προφανώς όμως θα είχε επικοινωνία με τον άγιο Μάξιμο. Είχαν κοινά ενδιαφέροντα. Εκτός της αγάπης προς την μοναχική ζωή και την Πατερική Παράδοση, ήταν και οι δύο λάτρεις των βιβλίων, αναγνώστες, βιβλιογράφοι και αντιγραφείς χειρογράφων. Στον κώδικα 1134 της βιβλιοθήκης της Μονής

Βατοπαιδίου υπάρχουν αυτόγραφες σημειώσεις του αγίου Μαξίμου[48].

Κατά θεία Πρόνοια η Μονή Βατοπαιδίου είχε γίνει χώρος συναντήσεως επιφανών πνευματικών προσωπικοτήτων και μεγάλων μορφών της Εκκλησίας μας κατά την περίοδο της εκεί παραμονής του αγίου Μαξίμου. Ασφαλώς θα επωφελείτο πολύ από την παρουσία τους και θα ενισχύετο στην διαμόρφωση και απόκτηση υψηλής πνευματικής καταστάσεως. Μερικοί από αυτούς επέλεξαν, παραιτούμενοι από τις θέσεις τις οποίες κατείχαν, την Μονή Βατοπαιδίου ως τόπο ασκήσεως. Έτσι ο Μακάριος Παπαγεωργόπουλος, λόγιος μητροπολίτης αρχικά της Κορίνθου και κατόπιν της Θεσσαλονίκης, παραιτήθηκε από τον θρόνο του, ήλθε στο Βατοπαίδι, έγινε μεγαλόσχημος μοναχός και έζησε μέχρι τέλους της ζωής του[49].

Ο Μάξιμος έλαβε εξαιρετικά μεγάλη ωφέλεια από τις επισκέψεις του οσιομάρτυρος Ιακώβου (†1519), που επισκεπτόταν τακτικά εκείνη την περίοδο την Μονή, επειδή και ο πρώτος υποτακτικός του, Μαρκιανός, ήταν πρώην βατοπαιδινός[50]. Ο άγιος Ιάκωβος προσκαλούμενος από τους βατοπαιδινούς, αν και απλός μοναχός μή έχοντας την ιερωσύνη, συμβούλευε και εξομολογούσε τους Πατέρες. Θεωρούσε την ιερωσύνη, κατά κάποιον τρόπο, ως εμπόδιο εξαιτίας της ευθύνης απέναντι στον Θεό, στην βίωση της αληθινής χαρισματικής μοναχικής ζωής[51]. Από τον άγιο Ιάκωβο ίσως θα επηρεάστηκε ο Μάξιμος να παραμείνει απλός μοναχός και να μή λάβει την χάρη της ιερωσύνης. Κατά μίμηση του αγίου Ιακώβου έζησε στην Ρωσία. Πλήθη ανθρώπων, όλων των κοινωνικών τάξεων, τον συμβουλευόνταν, παρόλο που ήταν μοναχός και όχι ιερομόναχος εξομολόγος.

Ο άγιος Μάξιμος γνώρισε τον Μανουήλ τον Ρήτορα, όταν αυτός ήλθε στο Βατοπαίδι για να συναντήσει τον πολύ αγαπητό του πατριάρχη Νήφωνα Β΄. Ο Μανουήλ (1481-1531), ρήτορας και φιλόσοφος, γεννήθηκε στην Κόρινθο και έμενε στην Κωνσταντινούπολη. Δάσκαλος στην Μεγάλη Σχολή του γένους, έγινε και γραμματέας του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Ο Μανουήλ πληροφορήθηκε από τον πρώην πατριάρχη την μεγάλη μόρφωση του λογίου και ποιητή Μαξίμου και έδωσε τα ποιήματά του για να τα κρίνει ή ίσως να τα διορθώσει. Ο Μάξιμος εκφράζοντας τον θαυμασμό του για την ποίηση του Μανουήλ έγραψε και ένα τιμητικό επίγραμμα[52].

Ο άγιος Μάξιμος συνδέθηκε και με τον ιερομόναχο Γαβριήλ, τον πρώτο του Αγίου Όρους, σλαβικής καταγωγής, από την περιοχή της Αχρίδος, ο οποίος έμενε στο κελλί των Αρχαγγέλων στις Καρυές, το οποίο είχε την προσωνυμία του Οσίου Μάρκου του Κωφού. «Ήταν μια ξεχωριστή φυσιογνωμία του Αθω στο πρώτο μισό του 16ου αιώνα. Έγινε πρώτος με μικρές διακοπές πέντε φορές. Και όταν δεν κρατούσε το διακόνημα, δεν έπαυε να είναι στο προσκήνιο ως πρώην πρώτος. Ταξίδεψε αρκετές φορές στις μολδαβικές χώρες»[53]. Ίσως να έπαιρνε μαζί του

και τον άγιο Μάξιμο.

Αυτός έγραψε την πρώτη βιογραφία του αγίου Νήφωνος και πολλά άλλα αγιολογικά κείμενα. Ο Γαβριήλ, ο μετέπειτα μεγαλόσχημος Σεραφείμ, ήταν ο πρώτος, ο οποίος κατέγραψε διήγηση με το θαύμα του Αρχαγγέλου Γαβριήλ, που συνδέεται με τον ύμνο «Αξιόν Εστιν» και την εφέστια θαυματουργό εικόνα του Αγίου Όρους. Η καταγραφή έγινε πριν το 1516[54], αφού ο άγιος Μάξιμος την γνωρίζει και την μεταφράζει κατά την παραμονή του στην Ρωσία.

Η στενή σχέση του αγίου Μαξίμου με τον πρώτο Γαβριήλ, αλλά και με τον βατοπαιδινό πρώτο Συμεών[55], δικαιολογεί και την ενασχόλησή του με τα κοινά του Αγίου Όρους ως νοταρίου και γραφέως του Πρωτάτου. Κατά επιθυμία του πρώτου Γαβριήλ ο Μάξιμος συνέθεσε την Ιερά Ακολουθία του αγίου Εράσμου[56]. Στην Ιερά Μονή Κωνσταμονίτου σώζεται μεταγραφή δυσανάγνωστης Πράξης του πρώτου Θεοφυλάκτου, την οποία μεταγραφή έκανε ο άγιος Μάξιμος[57].

Στις Καρυές ήταν φυσικό να συναντηθεί με τον άγιο Διονύσιο τον εν Ολύμπω, υποτακτικό του Γαβριήλ, του οποίου η κουρά έγινε περί το 1512.

Ο Μάξιμος μυήθηκε και παρέλαβε την πνευματική ζωή από αγίους Αγιορείτες Πατέρες. Έτσι απέκτησε αληθινό μοναχικό φρόνημα, αυθεντική αγιορείτικη συνείδηση.

Η Μονή, λόγω της δύσκολης οικονομικής κατάστασης που βρισκόταν, εκτιμώντας τα προσόντα του, του ανέθετε το διακόνημα να πηγαίνει σε περιοχές εκτός Αγίου Όρους για εράνους[58]. Η ανάθεση των αποστολών αυτών φανερώνει και την καθολική εκτίμηση των μοναχών προς το πρόσωπό του[59]. Όπως γράφει ο ίδιος, «κατ' εντολήν των πατέρων» έκανε περιοδείες στην Τουρκοκρατούμενη Μακεδονία και τα ελληνικά νησιά του Αιγαίου, τα οποία βρίσκονταν στην κατοχή των Ενετών, κηρύττοντας και στηρίζοντας τους Ορθόδοξους Έλληνες στην πίστη τους. Το έργο του δεν ήταν χωρίς κινδύνους, γιατί οι συνθήκες ζωής των χριστιανών ήταν πολύ δύσκολες, ιδιαίτερα κατά τις πρώτες δεκαετίες της τουρκικής κυριαρχίας. Υπήρξε άλλωστε αυτόπτης μάρτυρας στο μαρτύριο ενός νεομάρτυρος απαγχονισθέντος από τους Τούρκους[60]. Ο ίδιος αναφέρει: «Κήρυττα πάντοτε φανερά και χωρίς δισταγμό την ορθόδοξη πίστη μας και στους άρχοντες, φωτισμένους ή μή από την Χάρη του Αγίου Πνεύματος. Με λίγα λόγια, παντού, όπου με έστελνε με την βούληση των Πατέρων η Ιερά Μονή Βατοπαιδίου, και φωτισμένος με την Χάρη του Αγίου Πνεύματος, κήρυττα την καθαρή ορθόδοξη πίστη, και αυτοί με τις δέουσες τιμές με άφηναν να επιστρέψω στο Άγιον Όρος»[61].

Πήγαινε για αποστολές ζητείας (εράνους) στις μολδαβικές ηγεμονίες και στην ευρύτερη περιοχή Αχρίδος και Μελενίκου, όπου η Μονή είχε ήδη από τότε μετόχια. Φαίνεται ότι γνώριζε την καθομιλουμένη σλαβονική εκείνων των περιοχών. Ο μοναχός Σάββας και ο Γαβριήλ πρέπει να ήταν οι πρώτοι δάσκαλοί του στο γλωσσικό ιδίωμα των Σλάβων της βαλκανικής χερσονήσου. Γι' αυτό, όπως θα δούμε στην συνέχεια, ανέλαβε την αποστολή στην Ρωσία για το έργο της μεταφράσεως των γραφών και των πατερικών έργων. Μπορούσε εύκολα να μάθει και την ρωσική και την εκκλησιαστική σλαβονική, για να φέρει εις πέρας το έργο του.

Φυσικά στενοχωρούσε τον άγιο Μάξιμο κάθε έξοδος από την Μονή της μετανοίας του, γιατί έχανε την αγαπημένη του αμεριμνία και ησυχία. Ως γνήσιος όμως υποτακτικός, θέτοντας πάνω από τον εαυτό του την αγάπη των αδελφών του μοναχών, που ζούσαν σε μεγάλη φτώχεια και ανέχεια, αναλάμβανε τα διάφορα ταξίδια. Επέστρεφε μεταφέροντας την ελεημοσύνη των διαφόρων αγαθών δωρητών, τους οποίους εξοφλούσε με λόγους διδαχής από την ακένωτη πηγή της σοφίας του.

Όπως υποστηρίζει ο Ντενίσωφ, η σπουδαιότερη αποστολή του αγίου Μαξίμου ήταν στην Ρωσία, η οποία του έδωσε την φήμη του αποστόλου και τον ανέδειξε σε προσωπικότητα πρώτου μεγέθους της ιστορίας της Ορθόδοξης Εκκλησίας κατά τον 16ο αιώνα[62].

Πηγή: Άπαντα Αγίου Μαξίμου Γραικού, Αγίου Μαξίμου Γραικού Λόγοι, Τόμος Α΄, Μετάφραση: Μάξιμος Τσμπένκο - Τιμόθεος Γκίμον, Έκδοσις Ιεράς Μεγίστης Μονής Βατοπαιδίου, Άγιον Όρος 2011